

AMITŐL JOBB LESZ A VILÁG

Az itt következő válaszokat Zsigmond Andreának adtam egy körkérdésre (ezek a boldogság mivoltát és mai esélyeit firtatták, az interjúk közölt változatából azonban a kérdések elmaradtak), éppen aznap, mikor végzős évfolyamtársaival együtt Andrea ünnepélyesen búcsút vett az egyetemről.

Röviden: engem leginkább az tesz boldoggá, ha azt látom, hogy körülöttem az emberek boldogok. Vagy ha nem is mindjárt boldogok, hiszen ezen sok mindent lehet érteni, de legalább örülnek valaminek, ami sikerült nekik (és aminek tényleg érdemes is örülni), vagy bíznak benne, hogy sikerülni fog, és nagyon rajta is vannak, hogy sikerüljön.

A szakma? Mit mondjak erre? A tudományt nem szabad túlbecsülni, az nem valami szentséges dolog, hogy az ember attól tegye függővé a boldogságát. Inkább egy hallatlanul izgalmas, érdekes társasjáték. Az embernek nagyon sokféle más elégtétele is lehet. Teszem azt, megjavít egy villanykapcsolót. Ezzel már magában is örömet lehet szerezni, és nemcsak magunknak, hanem másoknak is, de akkor az igazi, ha az ember arra is gondol közben, hogy ezzel most az egész világ is jobb lett egy kicsit. Hiszen addig az is hozzátartozott a világhoz, hogy rossz a villanykapcsoló. Vagy: ha én valakinek itt az egyetemen meg tudtam tanítani valamit, amit addig nem tudott, azzal is a világ lett jobb.

Tudja, úgy van ez, hogy mindnyájan részesei vagyunk egy nagy kalandnak, és ebben van valami lenyűgöző: van egy valamilyen világunk, és ki-ki naponta megtalálhatja benne, hogy a maga helyén hogyan tud valamit javítani rajta. Ha úgy vesszük, a boldogságunk is ezen múlik. Ha az ember este úgy fekszik le, hogy tudja: ami ma rajta múlt abból, hogy ez a világ jobb legyen, az el van végezve, akkor már jól van. Mert körülötte mindenki egy jobb világban fog élni.

Nem nagy filozófia ez, ha nem komplikáljuk el. Mégsem igen szoktunk erről így, ilyen egyszerűen beszélni, mert van egy olyan elméletünk, miszerint a fontos dolgok bonyolultak. De hát általában minden elmélet túl komplikált szokott lenni ahhoz, hogy nagyon könnyen el ne rontsuk. Kár az ilyesmit túlteoretizálni. Van úgy, hogy az ember attól nem ér rá olyasmit csinálni, amitől tényleg boldog lehetne, hogy folyton a boldogságát keresi, vagy „az élet értelmét” meg ilyen ... tudja maga, miket, hiszen filológus.

Ezeket a mindenkinek keze ügyében levő dolgokat mi sokszor nem becsüljük értékük szerint, mert hogy nem látványosak. De a nagy dolgok sokszor a jelentéktelennek tűnő dolgokban vannak, vagy azokból lesznek. Eszembe jut például Martin Luther King és a Civil Rights Movement. Martin Luther King úgy gondolta, tűrhetetlen az, ahogyan az Egyesült Államokban a négerekkel bánnak (mert ne gondolja ám, hogy Amerikában mindig ilyen fene nagy demokrácia volt; hallottam én 1956-ból egyik állam kormányzójának olyan beszédét,

hogyan Funar elmehetne hozzá óvodásnak), s akkor úgy akart a világon javítani, hogy megszervezte a polgárjogi mozgalmat. Ezt pedig nem politikai pártalapítással vagy ilyesmivel kezdte, nem is a fehérek elleni acsarkodással, hanem azzal, hogy nevelni kezdte a négereket. Azt mondta nekik: ahhoz, hogy elfogadják és emberszámba vegyék őket, nekik mindenben nagy embernek kell lenniük. Ha valaki nagy ember, az nem azt jelenti, hogy valahol valami magas pozíciója van, nem. Hanem ha valaki utcaseprő, legyen ő a legnagyobb utcaseprő, és azt az utcán járók vegyék észre. Magának is csak ezt tudom mondani: akármivel foglalkozik, abban maga a legjobb legyen, ha boldog akar lenni. És az nem kell valami „nagy dolog” legyen. Persze az embernek nem jön mindig össze, hogy mindenki közt is a legjobb legyen, mert ugye ember sok van, legjobb meg csak egy. De ha tudja, hogy ami tőle tellett, azt megtette, vagyis hogy magához képest a legjobb volt, akkor már nyugodtan boldog lehet, a többi nem az ő dolga.

Persze lehet, hogy most azt kérde: jó, de hát érhet az valamit, ha egyetlenegy ember mást csinál, mint a többi, vagy másképp csinálja? Legtöbbünk csakugyan így gondolkozik, és ezzel még ötlet állapotában meg is fojt minden jó gondolatot. Szoktuk is mondani a magunk mentségére, hogy egy fecske nem csinál nyarat. Pedig minden nagy változás úgy szokott kezdődni, hogy akad egy ember, aki azt mondja, hogy mától kezdve ezt az általánosan elfogadott rossz dolgot én nem fogom többé csinálni, de abba sem fogok beletörődni, hogy ez így van. Ez mindig csak egy ember lehet, mert arra hiába várunk, hogy ez mindenkinek egyszerre jusson eszébe. A Civil Rights Movement egyik emlékezetes és nagy változást eredményező akciója például úgy kezdődött, hogy egy Rosa Parks nevű néger asszony egy nap az autóbuszban a fehéreknek fenntartott részen ült le, mert csak ott volt üres ülőhely. Nekiestek, hogy hogy merészelt ilyet tenni. Nagyon természetes hangon azt felelte, azért ült le, mert nagyon fáj a lába. Hatalmas botrány lett belőle, hiszen érvényben volt a szegregációs törvény, amely szigorúan megtiltotta, hogy néger a fehérek helyére üljenek. Az asszonyt bíróság elé állították. Erre kezdődött el az alabamai autóbuszbojkott: a néger többé nem vették igénybe a buszokat, inkább gyalogoltak, volt, aki négy órát is naponta. Ahol tudták, megszervezték, hogy ha valakinek autója volt, a szomszédait is elvitte a munkahelyükre. Teljesen erőszakmentes akció volt, tehát nagyon céltudatos, nagyon elszánt és nagyon radikális. Képzeld el, hogy ezek az emberek több mint egy évig, 384 napig gyalogoltak! És mindenkinek erkölcsi és lelki épülésére szolgált, aki részt vett benne, nem pedig degradálódására, ami pedig a politikai harcok nálunk bevett formáiban sajnos elég általános. A fehérek eleinte nem törődtek vele, két hét múlva már bosszantotta őket, csúfolódnival meg kötekedni kezdtek a négerrel, de ők csak folytatták a gyalogolást. Megint eltelt valamennyi idő, akkor a fehérek már kérőre fogták a dolgot: hagyjátok már abba, már nézni se bírjuk, amit műveltek! Azt felelték, de nem taktikából ám, hanem mert csakugyan hitték is: nekünk ez nagyon nehéz, gondolhatjátok, de mi ezt nem hagyhatjuk abba, mert mi most tiértetek is gyalogolunk. Ha mi most abbahagyjuk, ti sosem fogjátok megérteni, milyen

nyomorult állapotban vagytok, hogy képesek vagytok jónak elfogadni egy olyan világot, ahol Istennek ugyanolyan teremtményeit, mint ti vagytok, ennyire megalázzák, csak mert feketének születtek. Közben tüntetéseket is szerveztek, ahová egyre több fehér ember ment el, a végén már többen voltak, mint a négerék, a sajtó is ezzel volt tele. Majd az autóbuszvállalatok is csatlakoztak a mozgalom támogatóihoz, hiszen nekik ez óriási anyagi veszteséget okozott. A vége az lett, hogy megváltoztatták a szövetségi alkotmányt, kimondták, hogy az autóbuszbeli szegregáció törvénytelen.

Gyönyörű mozgalom volt. Mindenki a maga helyén tudatosan megpróbált egy kicsit javítani a világon. Amerika nélkül ma nem lenne az, ami. És ez mind egyetlen emberrel kezdődött, ne felejtse el!

Visszatérve a boldogságra: az emberek nagyon sokféleképpen tudják magukat boldogtalanná tenni. Meg egymást is. Ma nem divat boldognak lenni. Pláne magyarok közt. Figyelje meg, hogy mi már még boldog új évet se tudunk tisztességesen kívánni egymásnak! Csak olyasmit merünk mondani félszájjal, hogy „háát, ha lehetne, egy ennél valamivel jobbat ..., vagy legalább ilyet ...”, mert, ugye, félünk egymástól, nehogy azt mondják ránk, hogy optimisták vagyunk, vagy valami hasonló bajunk van, vagy hogy tán nem is vagyunk igazán magyarok. Ha meg az ember történetesen még filosz is, akkor a szocializációjához szinte kötelezően hozzátartozik, hogy megtanulja: a világ szörnyű, és semminek sincs értelme. (S akkor meg minek is kísérletezne ő azzal, hogy valamit is változtatni akarjon a világon? Jobb ha inkább éveken át elfilozofálgat az élet tragikumáról meg a boldogság mivoltáról – addig se kell egyebet csinálni.) Ebben többek közt az olyan irodalomtanárainknak is megvan a maguk szerepe, akik, hogy minél fontosabbnak tüntessék fel a tantárgyukat (vagy mert jobbat nem tudnak), azzal próbálják kialakítani a tanulóknak az irodalom iránti szeretetet, hogy azt tanítják nekik: a világ – vagy jobban mondva „az Élet” – leglényegének legmélyét az irodalom mutatja meg. Pedig az irodalom nagyon sajátos szemszögből mutatja azt, amit mutat, ha mutat egyáltalán valamit magamagán kívül. A művészi alkotás elsősorban jobb agyféltekés munkát jelent, szemben a matematikai vagy más diszkurzív és szekvenciális műveletekkel, amelyek inkább bal féltekések. A két agyféltekének pedig nagyon különböző a hangoltsága. Egy nem is nagyon bonyolult módszerrel a két féltekét külön-külön el lehet altatni. Kiderült, hogy mikor csak a jobb agyfélteke van ébren, akkor valami iszonyatos depresszió, szorongás, pánik fogja el az embert, mikor meg a bal, az a helyzethez képest aránytalanul euforikus, feldobott állapotot idéz elő. Az irodalom pedig elég nagy mértékben jobb agyféltekés dolog, és inkább azt mutatja, milyen a világ *onnan nézve*. Persze nagyon jó, hogy van, nagy kár volna, ha nem lenne, de az irodalomtanár jobban tenné, ha inkább azt tanítaná meg, hogy mire is való ez az egész. Lehet benne gyönyörködni, el lehet rajta gondolkozni, még szórakozni is lehet vele, de az irodalom biztosan nem arra való, hogy az ember beleköltözzék, és abban lakjon, és arra sem, hogy az ember onnan akarja megtudni, milyen a világ meg az élet. Aki erre kíváncsi, az

inkább menjen ki az utcára, és nézzen széjjel! Mert ha a mélabús és világfájdalmas műveken keresztül nézi a világot, amelyek szinte sosem végződhetnek happy enddel (ami pedig amúgy „az utcán” nem is olyan ritka dolog), mert az már ugye nem is lenne szépirodalom, hát az régen rossz. A boldogtalanságnak egy abszolút bevált receptje az, hogy az ember költözzön bele az irodalomba.

Tudom én azt, hogy ilyet mondani éppen itt a Bölcsészkar épületében nem nagyon ildomos dolog. Egyetlen mentségem van: az, hogy én a nyelvészetről se szoktam soha olyasmit mondani, hogy az valami magasztosan nagy dolog lenne. Emberi foglalatosság az is, mint a többi, van benne nagyszerűség is, meg gyarlóság is elég, mint mindenben, amit emberek alkottak. De engem nagyon irritál, ha azt látom, hogy a filológus szocializációja olykor még mindig úgy történik, nemcsak nálunk, hanem másutt is, hogy ilyenféle teóriákkal próbálják felszerelni, hogy majd legyen, amit érvrendszerként hasznosíthasson saját foglalatossága fontosságának az alátámasztására. Mert engem ennél sokkal jobban érdekel, hogy ha valaki ezt az egyetemet elvégzi, hogyan fogja majd érezni magát ebben a világban.

Korunk 2001/8. 10–12.

TARTALOM

„... HOGY LEGYEN A VÍZNEK LEFOLYÁSA”	3
1988.....	6
LEVÉL EGY KIVÁNDOROLNI KÉSZÜLŐ ÉRTELMISÉGIHEZ	6
1990.....	55
REVOLUTIO SACRA, AVAGY A ROMÁNOK DICSÉRETE	55
SZABADON BESZÉLNI.....	59
SZEPARATIZMUS? MIÉRT NE?	62
MIT KEZDHETÜNK EGYMÁSSAL?	75
KÉT MALOMBAN – EGY HAZÁÉRT	88
„MIKÉPPEN MI IS MEGBOCSÁTUNK ...”	93
SZEMPONTOK A NEMZETTUDAT LÉLEKTANÁHOZ	97
GONDOLATOK EGY ÉVFORDULÓRA	118
1991.....	127
MI LESZ VELED, RMDSZ?	127
NACIONALIZMUS ÉS TERÁPIA	139
VÁLASZFÉLE BALÁZS SÁNDOR GONDOLATSZILÁNKJAIIRA	154
MIÉRT KOPTAM KI AZ RMDSZ-BŐL?	161
VÁLASZ MAGAMNAK	167
BUKARESTI MOZAIKKOCKÁK.....	213
1992.....	226
SZÁMOLNAK BENNÜNKET	226
MEGÉRJÜK A PÉNZÜNKET	228
MI A BAJOM A SAJTÓVAL?	245
A PÁRBESZÉD LEHETŐSÉGEI.....	249
CSÖNDES TÖPRENGÉS – FOGYÓ REMÉNYSÉGGEL.....	257
CSAK FEL A FEJJEL, SEMMI OPTIMIZMUS!.....	266
A STRATÉGIÁVÁLTÁS SZÜKSÉGESSÉGE A KONFLIKTUSKEZELÉSBEN	269
1993.....	277
KONGRESSZUS UTÁN.....	277
AMIVEL TARTOZUNK DOMOKOS GÉZÁNAK	283
MI VAGYOK, ÉS MI NEM VAGYOK?	288
KI MICSODA AZ RMDSZ-BEN?	302
AZ 1992. SZEPTEMBER 27-I ROMÁNIAI VÁLASZTÁSOK NÉHÁNY TANULSÁGA	309
PARADIGMAVÁLTÁS ELŐTT.....	343
NEM ÉRTEM, MI VAN.....	360
1994.....	401
TÖRVÉNY AZ ETNIKAI ÉS NYELVI IDENTITÁSSAL KAPCSOLATOS JOGOKRÓL,	

VALAMINT AZ ETNIKAI ÉS NYELVI KÖZÖSSÉGEK MÉLTÁNYOS ÉS HARMONIKUS EGYÜTTÉLÉSÉRŐL.....	401
1995.....	467
BUMERÁNG.....	467
1996.....	472
„Ó, SZERENCSETLEN KOLOZSVÁRI MAGYAROK ...”.....	472
1997.....	476
A SZÓRVÁNYPOLYGLÓTTASÁG: PROBLÉMA VAGY ÜRÜGY?	476
SZÓRVÁNYOK ÉS „MŰSORSZÓRVÁNYOK” AVAGY EGY BESZÉDMÓD KRITIKÁJA	494
BOZGOR	503
2001.....	507
MÓDOSÍTÓ JAVASLAT A STÁTUSTÖRVÉNYHEZ.....	507
2002.....	522
EMLÉKEZTETŐ AZ RMDSZ BELSŐ VÁLASZTÁSAINAK ÜGYÉBEN.....	522
NYELVÉBEN ÉL A NEMZET.....	531
KÉT INTERJÚ.....	558
„TUDJÁK, MIT? SÉTÁLJUNK EGYET!” EMBERTUDOMÁNYOK MÁSUTT ÉS MINÁLUNK....	558
AMITŐL JOBB LESZ A VILÁG.....	580